

**AZƏRBAYCANIN MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN VƏ SUVERENLİYİNİN
TƏMİN OLUNMASINDA PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN ROLU**

tar.e.d., professor, e.o. 1-ci dərəcəli kapitan Nurulla Əliyev

<https://orcid.org/0009-0007-7746-710X>

Milli Müdafiə Universitetinin Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutu

nurullaliyev@mail.ru

Xülasə. Təqdim olunan məqalədə İlham Əliyevin Prezident vəzifəsində fəaliyyətinə nəzər salınır, ölkə başçısı kimi onun müstəqil dövlət quruculuğu istiqamətində apardığı işlər təhlil edilir, milli təhlükəsizlik konsepsiyasından irəli gələn vəzifələr, ölkənin müstəqilliyinin qorunub saxlanması naminə həyata keçirilən dəyişikliklər tədqiq olunur, həmçinin İlham Əliyevin Azərbaycanın xarici siyasət kursunun prinsiplər əsası şərh edilir. Həmçinin son illərdə Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi və Silahlı Qüvvələrdə aparılan quruculuq işləri, zabit kadrların hazırlığı sahəsində yeni tələblərin işlənməsi və təşkili məqalədə ön plana çəkilir, Prezident İlham Əliyev tərəfindən 2025-ci ilin “Konstitusiya və Suverenlik İli” elan olunmasının tarixi əhəmiyyətindən bəhs edilir.

Məqalədə Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğunun bütün sahələri üzrə sürətli inkişafa nail olunması nəticəsində uğurlu xarici siyasətin, yeni əməkdaşlıq formatlarının yaradılması, qlobal layihələrdə aktiv iştirak, milli təhlükəsizliyin təmini və postmüharibə dövründə ordu quruculuğu istiqamətində ciddi yeniliklərin əldə olunması üçün görülən tədbirlərin araşdırılması əsas vəzifələr kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Öz xalqının etibarını qazanmış Prezident İlham Əliyev bu gün Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının və suverenliyinin keşiyində layiqincə dayanaraq dövlət təhlükəsizliyinin təmin edilməsi istiqamətində müstəqil siyasətini daha cəsarətlə və prinsiplərlə davam etdirir.

Açar sözlər: milli maraqlar, dövlət quruculuğu, xarici siyasət, hüquqi aktlar, beynəlxalq hüquq prinsipləri, təhlükəsizlik sistemi

Giriş

Qlobal transformasiya dövrünə keçid mərhələsində baş verən müasir proseslər özündə hər ölkə üçün səciyyəvi olan bəzi məhdudiyyətlərlə yanaşı, milli maraqları və təhlükəsizliyi əks etdirir. Etibarlı təhlükəsizlik sistemi olmayan ölkədə müstəqillik, iqtisadi və demokratik inkişafdan danışmaq çox çətindir. Bu proses, xüsusilə geostrateji nəqliyyat yolu üstündə yerləşən, Şərqlə Qərb arasında bir körpü rolunu oynayan, həmçinin qlobal enerji layihələrinin qarantı olan Azərbaycan üçün daha çox əhəmiyyətlidir.

Azərbaycan xalqının etimadını qazanmış Ali Baş Komandan İlham Əliyevin tarixi şəxsiyyət və lider kimi dövlətin milli maraqlarının qorunması və müdafiə qüdrətinin artırılması məqsədilə apardığı genişmiqyaslı islahatların öyrənilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və mövzunun aktuallığını şərtləndirir.

Tədqiqat işinin məqsədi Möhtərəm Prezidentin ölkədə daimi və sabit milli təhlükəsizlik sistemi yaratmasının, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik və hüquqi aktlarının işlənilib hazırlanmasının, həmçinin 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan tarixi qələbənin və 2023-cü il sentyabrın 19 – 20-də həyata keçirilmiş uğurlu antiterror tədbirləri nəticəsində ölkənin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam bərpa edilməsinin, Azərbaycan Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsinin işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə bərqərar olmasının təhlil edilməsidir.

Mövzunun işıqlandırılması üçün tarixi-xronoloji və müqayisəli təhlil metodlarından istifadə edilib.

I. Prezident İlham Əliyevin dövlətin milli təhlükəsizliyinin və müdafiə qüdrətinin artırılması üzrə fəaliyyəti

İlham Əliyevin Prezident kimi fəaliyyətinə nəzər saldıqda, dövlət başçısı kimi onun rəhbərliyi ilə müstəqil dövlət quruculuğunun bütün sahələri üzrə sürətli inkişafa təkan verilməsinin, Azərbaycanın milli təhlükəsizlik konsepsiyasının müddəalarına əsaslanmaqla [1, s.16-17] uğurlu xarici siyasət aparmasının, yeni əməkdaşlıq formatlarının yaranmasında, ölkənin milli təhlükəsizliyinin təminatında ciddi yeniliklərə nail olunmasının və global layihələrdə aktiv iştirakının şahidi oluruq [2, s.14-26].

Möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevin bu istiqamətdə başlıca xidməti həm də ondan ibarətdir ki, ölkədə daimi və sabit milli təhlükəsizlik sistemi yaratmış, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik və hüquqi aktları işlənilib hazırlanmış, təhlükəsizlik məsələlərinə dair hakimiyyət orqanlarının funksiyalarının reqlamentləşdirilməsini təmin etmişdir. Belə ki, qısa müddət ərzində ölkə rəhbərliyi tərəfindən “Fövqəladə vəziyyət haqqında” (2004), “Milli təhlükəsizlik haqqında” (2004), “Kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat haqqında” (2004), “Azərbaycan Respublikası polis orqanlarının fəaliyyətinin qaydaya salınması haqqında” (2004), “Fövqəladə Hallar Nazirliyinin fəaliyyətinin təşkili haqqında” (2006), “Azərbaycan Respublikasının Hərbi Doktrinası” (2010) və s. kimi mühüm qanunlar qəbul edilmişdir [1, s.507-577]. Həmçinin “Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 29 dekabr tarixli 955-VQ nömrəli Qanunu ölkə Prezidentinin 2018-ci il 19 yanvar tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş və fəaliyyət üçün əsas götürülmüşdür. Bu qanuna uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təyinatı, idarə olunması və hərbi quruculuğu məsələləri tənzimlənir, habelə Silahlı Qüvvələrin əsas vəzifələri və fəaliyyətinin hüquqi əsasları müəyyən edilir [3].

Bu normativ hüquqi aktlarda hakimiyyət orqanlarının funksiyası və əsas tapşırıqları müəyyənləşdirilmiş, onlardan güc strukturları tərəfindən xarici və daxili təhlükəsizliyin təmin edilməsi işində birinin digərini təkrar etməsinə yol verilməmişdir. Onlarda beynəlxalq müqavilə və sazişlərin əldə olunmuş nailiyyətləri – xarici dövlətlərlə, onların hüquq-mühafizə orqanları, xüsusi xidmət və güc strukturları, həmçinin beynəlxalq təşkilatların qərarlarında terrorizmlə və fəvqəladə hallarla mübarizə məsələləri nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası coğrafi və iqtisadi baxımdan Avropa və Asiya qitələri arasında yerləşdiyinə görə dövlət başçısı, əsas etibarilə, strateji vəzifələrdən ən mühüm olanına – sabit iqtisadiyyat və informasiya təhlükəsizliyinə əsas diqqət yetirir. Bu mənada, “Azərbaycan Respublikasında kosmik sənayenin yaradılması və telekommunikasiya peyklərinin orbitə çıxarılması” haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı 4 noyabr 2008-ci il tarixli sərəncamı olduqca təqdirəlayiqdir. Bununla da İlham Əliyevin prezidentliyi dövründə Azərbaycan dünyada sayı məhdud olan kosmik ölkələr sırasına qoşulmuşdur. 2010-cu ildə “Azərkosmos” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmış, 2013-cü il ölkədə “İnformasiya Texnologiyaları İli” elan edilmişdir. Həmin il fevralın 8-də Azərbaycanın ilk telekommunikasiya peyki – “Azerspace-1”, 2014-cü ildə ikinci – Yer səthini müşahidə edən “Azersky” peyki, 2018-ci il sentyabrın 26-da daha bir telekommunikasiya peyki – “Azerspace-2” orbitə çıxarılmışdır. “Azerspace-2” peykinin Fransa Qvianasında yerləşən Kuru kosmodromundan orbitə buraxılması ilə əlaqədar Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqını təbrik edərək demişdir: “*Son beş ildə Azərbaycan orbitə 3 peyk çıxarıb. Azərbaycan bu gün dünyanın kosmik klubunun üzvüdür və dünyanın kosmik sənayesində öz mövqelərini möhkəmləndirir. Peyklərin orbitə çıxarılması dövlətimizin gücünü və bizim siyasətimizi göstərir*” [4]. Bu da, Azərbaycan Respublikasının bölgədə aparıcı dövlət olmasının parlaq təsdiqi idi.

Prezident İlham Əliyevin məqsədyönlü, çoxistiqamətli yorulmaz fəaliyyəti ilə beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın nüfuzu daha da artmışdır. Bu yenilik dünya ictimaiyyəti tərəfindən etiraf olunmuşdur. Cənab Prezident dünya sivilizasiyasına layiqincə inteqrasiya olunmuş bölgədə beynəlxalq təhlükəsizliyin yaradılması üçün böyük ideyalar və layihələrin təşəbbüskarı olmuşdur. Dünya siyasətinin əsas elementləri, o cümlədən tarixi reallıq və milli maraqlar İlham Əliyev üçün əsas olmuşdur [1, s.81-83]. Bütün rəsmi görüşlərində dövlət başçısının çıxışlarının əsas mövzusunun xalqın milli maraqlarının diktə etdiyi siyasət təşkilidir. “Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi daimi və əbədidir” – o, ölkənin milli

maraqlarını belə ifadə etmişdir. İlham Əliyev nəinki Azərbaycanın xarici siyasət kursunun prinsiplərini əsaslarını qoymuş, həmçinin təcrübədə ondan geniş şəkildə istifadə etmişdir. O, geniş elmi dünyagörüşünə malik olmaqla diplomatik manevrlərdən məharətlə bəhrələnir, beynəlxalq hüquq məsələlərinin həllində tarixi, fəlsəfi, psixoloji, coğrafi biliklərdən bacarıqla faydalanaraq dünya miqyasında Azərbaycanı parlaq şəkildə təmsil edir.

Suveren dövlətin Prezidenti vəzifəsində İlham Əliyevin fəaliyyəti – Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə nüfuzunun daha da artması, yaxın və uzaq xarici ölkələrlə qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi, beynəlxalq və bölgə təşkilatları ilə fəal əməkdaşlığın yeni səviyyəyə qaldırılması ilə fərqlənir. Bu mərhələni Azərbaycanın sivilizasiya yolu ilə dövlətlərarası yeni münasibətlər sisteminə daxil olması dövrü kimi xarakterizə etmək olar. Müstəqil Azərbaycan rəhbərliyinin yeritdiyi sülhsevər xarici siyasət kursu beynəlxalq aləmdə uğur qazanmışdır. Azərbaycan diplomatiyasının geniş kursu blok və ittifaqların çoxvariantlılığı şəraitində yeni və ənənəvi tərəfdaşlar arasında tarazlaşdırılmış münasibətlər qurması dünyada etiraf olunmuşdur.

Qərbi və Şərqi ölkələrinin böyük liderləri birbaşa dialoq zamanı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin siyasi təcrübəsindən, güclü təkəllüründən, genişmiqyaslı islahatlar aparması üzrə fəaliyyətindən danışarkən qeyd edirlər ki, o, beynəlxalq miqyasda çox nüfuzlu liderlərdən biridir, peşəkar siyasətçi kimi dəmir iradəyə, güclü intellektə, geniş erudisiyaya və natiqlik istedadına malikdir.

Azərbaycanın son illərdə beynəlxalq aləmdə fəaliyyətinin nəticələri onun tarixi nailiyyətidir. Çünki dövlətin xarici siyasət prinsipləri əsaslı şəkildə işlənmiş və qəti olaraq beynəlxalq arenaya çıxışı ilə möhkəmləndirilmişdir. Ölkəmizin xarici siyasət strategiyası müəyyənləşdirilərək onun dünya sivilizasiyasına qovuşması, ölkənin milli maraqlarının müdafiəsi taktikası hazırlanmışdır [5, s.211-263].

Prezident İlham Əliyevin güclü siyasi və mükəmməl diplomatik fəaliyyəti nəticəsində müstəqil Azərbaycanın dünya ictimaiyyəti tərəfindən sülhpərvər, tamhüquqlü tərəfdaş olması etiraf olunmuşdur. 120 dövləti birləşdirən Qoşulmama Hərəkətinə Azərbaycan Respublikasının sədrlik etməsi (2019 – 2023) bunun sübutudur. Azərbaycan BMT-nin, Avropa Şurasının, İslam Əməkdaşlığı Təşkilatının, Türk Dövlətləri Əməkdaşlığının, GUAM-ın, Qara dəniz ölkələrinin iqtisadi əməkdaşlıq Təşkilatının, Beynəlxalq Valyuta Fondunun, Dünya Yenidənqurma və İnkişaf Bankı kimi beynəlxalq təşkilatların fəal üzvüdür, həmçinin Avropa İttifaqı, NATO və digər təşkilatlarla tərəfdaşlıq münasibətləri yaratmışdır. Möhtərəm Prezident İlham Əliyev ölkənin milli maraqlarının qorunmasında xalqın yenilməz və uzaqgörən lideri kimi bu təşkilatlarda Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində həll ediləcəyini bəyan edərək dünya ictimaiyyətinə dövlətimizin ədalətli mövqeyini çatdırmışdır.

Prezident İlham Əliyev Ermənistan təcavüzünün nəticələri barədə qeyri-diplomatik yanaşmalara, ikili standartlara münasibətini səsləndirərək qeyd edirdi ki, Azərbaycanın işğal olunmuş bütün ərazilərindən Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin danışıqsız və qeyd-şərtsiz olaraq təcili çıxarılması, qaçqın və köçkünlərin daimi yaşayış yerinə qaytarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi, 6 bəyanatı olmasına baxmayaraq, hələ də bu qətnamə və bəyanatlar yerinə yetirilməyib. Bu sənədlərdə dövlətin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün toxunulmazlığı, Qarabağın Azərbaycan Respublikasına məxsus olması bir daha təsdiq olunmuşdur. Lakin bütün bu qərarlara Ermənistan Respublikası tərəfindən məhəl qoyulmurdu. Ermənistan işğal olunmuş özge torpaqlarını özününkü kimi qanuniləşdirməyə cəhd göstərirdi [6, s.4-5].

Bu dövrdə Prezident İlham Əliyev dünya diplomatiyasının münaqişənin uzadılması taktikasına qarşı çıxaraq birmənalı olaraq cavab vermişdir: *“Azərbaycan gələcəkdə də sülh prosesini davam etdirəcəkdir. Ancaq erməni tərəfi, nəhayət, başa düşməlidir ki, müharibə onları da ağır vəziyyətə salmışdır. Müharibə perspektivsizdir, ona görə ki, müharibə ümumilikdə qəbul olunmuş beynəlxalq hüquq normalarını pozur və Azərbaycan heç vaxt onun ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcəkdir”*. Bunun üçün ən yaxşı nümunə odur ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2004-cü ilin yanvar ayında xarici dövlətlərin başçıları ilə görüşlərində Avropa Şurasının Parlament Assambleyası çərçivəsində Ermənistanın siyasətini pisləyən qətnamə qəbul olunmasına, 2007-ci ildə BMT-nin işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarının

boşaldılmasına dair yeni qətnamə qəbul edilməsinə nail olmuşdur. Həmçinin Avropa İttifaqının “Şərq tərəfdaşlığı” Sammitinin Bəyannaməsində (2017) və Avropa İttifaqı – Azərbaycan “Tərəfdaşlıq Prioritetləri” razılaşmasında (2018), Qoşulmama Hərəkatı dövlət və hökumət başçılarının XVI (Tehran, 2012) və XVII (Marqarita, 2016) sammitlərinin, İƏT-in XI (Seneqal, 2008) və XII (Misir, 2013) zirvə toplantılarının yekun sənədlərində, ECO-nun 13-cü sammitinin (İslamabad, 2017) yekun bəyanatında Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyini, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət ifadə edilmiş, münaqişənin məhz bu prinsiplər əsasında həllinin vacibliyi qeyd olunmuşdur.

Ümumilikdə, bu müddətdə BMT, ATƏT, İslam Əməkdaşlığı Təşkilatı, Avropa Şurası və Qoşulmama Hərəkatı Azərbaycanın xeyrinə hüquqi sənədlər qəbul etmişdir. Həmin sənədlərdə Ermənistanın təcavüzkarlığı aydın göstərilmiş və İrəvandan işğalçı qüvvələri Azərbaycan ərazisindən dərhal çıxarması tələb olunmuşdur. Eyni zamanda NATO-nun 2006-cı ildən bəri keçirilən zirvə toplantılarının, o cümlədən Nyuport (2014), Varşava (2016) və Brüssel (2018) sammitlərinin yekun kommünikələrində Cənubi Qafqazdakı münaqişələrin ölkələrin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və Helsinki Yekun Aktına əsaslanaraq həlli prinsipi öz əksini tapmışdır və bu da Azərbaycanın mənafeyinə cavab verirdi. Dövlət başçısının mövqeyi AŞPA-nın iclasında geniş tərkibdə müdafiə olunmuşdur. Bu hadisələr Prezident İlham Əliyevin böyük diplomatiyasının qələbəsi və Azərbaycanın tarixi həqiqətlərinin təsdiqedicisi kimi şöhrət tapmışdır. 2016-cı ilin Aprel döyüşləri zamanı Azərbaycan dünyaya sübut etdi ki, lazım gəldikdə, hərbi yolla torpaqlarını işğaldan azad edə bilər. Bu hadisə diplomatiyamızın da danışıqlarda mövqeyini gücləndirmiş və işğalçının tədricən məğlubiyəti ilə nəticələnməsinə şərait yaranmışdır.

Bütün bunlar 44 günlük Vətən müharibəsi ərəfəsində Azərbaycanın xarici siyasətdə yeni diplomatik metodlardan məharətlə istifadə etməsində öz təsdiqini tapmışdır. Ancaq Azərbaycanın fəaliyyət dairəsi yalnız bu problemlə məhdudlaşmırdı. Bu müddətdə Azərbaycanın BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvəqqəti üzvlərindən biri seçilməsi olduqca əhəmiyyətli göstərici idi. Ölkəmiz bu uğuru ciddi rəqabət şəraitində apardığı gərgin diplomatik-siyasi fəaliyyət nəticəsində qazanmışdır. Hadisələrin sonrakı gedişi göstərdi ki, BMT TŞ-yə müvəqqəti üzvlüyü müddətində Azərbaycan kifayət qədər fəallıq göstərmiş və öz mövqeyini gücləndirmişdir.

Hazırda mütəxəssislər “ağıllı güc” strategiyasının perspektivi haqqında müxtəlif təhlillər verirlər. Böyük dövlətlər daha çox öz maraqlarını üstün tutan mövqe nümayiş etdirir. Orta səviyyəli ölkələr isə kifayət qədər fəallıq göstərə bilmir. Müstəqilliyini əldə etmiş dövlətlər sırasında yalnız Azərbaycan konkret layihələri ilə “ağıllı güc” strategiyasını həyata keçirə bilmişdir. Bu sırada yuxarıda vurğuladığımız mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dialoqun təşkilinə Bakının ciddi önəm verməsi ilə yanaşı, cəmiyyət daxilində multikultural dəyərlərin ön plana çəkilməsini də qeyd etmək lazımdır [7]. Bundan başqa, Azərbaycan dünyanın müxtəlif ölkələrində (məsələn, Gürcüstanda, İtaliyada və s.) mənsubiyyətindən asılı olmayaraq dini abidələri bərpa etdirdi. Postsovet məkanında ikinci belə bir nümunə yox idi. Bu siyasi kursun memarı isə Prezident İlham Əliyev idi.

Beynəlxalq təşkilatlardakı diplomatik fəallığı konkret istiqamətlər üzrə aparılan xarici siyasət tamamlayır. O cümlədən Azərbaycanın Avropa ölkələri ilə siyasi əlaqələri dinamik surətdə inkişaf edir, Avropa İttifaqına (Aİ) üzv olan dövlətlərlə iqtisadi, energetika, informasiya, siyasi, təhlükəsizlik və digər sahələr üzrə əlaqələrdə ciddi irəliləyişlər əldə etmişdir. Prezident İlham Əliyev bir neçə dəfə vurğulamışdır ki, iqtisadi-ticari və energetika sahəsində Azərbaycanın ən çox əməkdaşlıq etdiyi ölkələr Avropa İttifaqının üzvləridir. Azərbaycan bu təşkilata daxil olan bir çox ölkələrlə strateji tərəfdaşlıq barədə sənədlər imzalamışdır. Aİ-nin Azərbaycanla əlaqələrində mühüm faktorlardan birini “Şərq tərəfdaşlığı” proqramı tərkibindəki əməkdaşlıq təşkil edirdi. Azərbaycan bu proqramda iştirak edən yeganə dövlətdir ki, özünün təklif etdiyi sənəd üzrə əməkdaşlıq strategiyasını müəyyənləşdirməkdədir. Yalnız Azərbaycanın seçdiyi tərəfdaşlıq formatı qarşılıqlı faydalı və bərabərhüquqlu əlaqələrə geniş imkanlar açır.

Avropa istiqamətində həyata keçirilən xarici siyasətdə enerji faktoru əhəmiyyətli yer tutur. Aİ-nin böyük dövlətlərinin liderləri açıq etiraf edirlər ki, Azərbaycan “Qoca qitə”nin enerji təhlükəsizliyinin

təminində ciddi mövqeyə malikdir. “Cənub Qaz Dəhlizi”nin reallaşması ilə bütövlükdə Avropanın enerji xəritəsi dəyişəcək. Bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev öz fikirlərini yüksək səviyyəli tədbirlərdə, ən ali tribunalarda konkret ifadə edib. İndi Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolunun işə salınması ilə Azərbaycanın Qərblə Şərq arasında oynadığı körpü rolu daha da artmışdır. Bütün bunlar isə birbaşa dövlət başçısı İlham Əliyevin reallaşdırdığı enerji və nəqliyyat siyasətinin nəticəsidir.

2018-ci ilin avqust ayında Xəzəryanı dövlətlərin dövlət başçılarının V Zirvə toplantısında Prezident İlham Əliyev çıxış edərək qeyd etmişdir: *“Nəqliyyat sektoruna çoxmilyardlıq investisiyanın qoyulması Azərbaycanı Avrasiyanın mühüm nəqliyyat və logistik mərkəzlərindən birinə çevirmişdir. Azərbaycan Xəzəryanı ölkələr üçün mühüm tranzit rolu oynayır və bu rol ildən-ilə artmaqdadır. Bu layihə Asiya ilə Avropanın dəmir yollarını birləşdirir. ...Biz qarşıdakı illərdə bu marşrutla yükdaşımalarda dəfələrlə artmasını gözləyirik. Azərbaycan Şimal – Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin yaradılmasında və inkişafında da mühüm rol oynayır”* [8].

Prezident İlham Əliyevin milli maraqlara söykənən çoxvektorlu xarici siyasəti imkan verib ki, Rusiya, İran, Türkiyə, Çin kimi böyük dövlətlərlə səmərəli qarşılıqlı əlaqələr qurulsun. İndi onların hər biri ilə Azərbaycan geniş əməkdaşlıq edir. Rusiya faktoru Cənubi Qafqaz üçün həmişə aktual olub. İlham Əliyev Moskva ilə münasibətləri rəşional, çevik və uzaqgörənliklə yeni səviyyəyə yüksəldə bilib. İndi iki ölkə arasında həll olunmayan heç bir məsələ yoxdur. Bütün sahələr üzrə əməkdaşlıq yüksələn xətlə inkişaf edir.

Türkiyəyə gəldikdə isə, dövlət başçısı İlham Əliyev bu qardaş ölkə ilə əməkdaşlığı maksimum dərəcədə inkişaf etdirib. Hazırda enerji sahəsində beynəlxalq müqavilələrdə Azərbaycanla yanaşı, Türkiyə də yer alır. 2018-ci ilin iyun ayında Eskişəhirin Seyidqazi rayonunda (Türkiyə) Azərbaycan qazının Türkiyəyə və oradan Avropaya nəqli üçün inşa olunan Trans Anadolu Təbii Qaz Boru Kəmərinin (TANAP) 1.340 km-lik Faza-0 hissəsinin açılış mərasiminin keçirilməsi bunun bariz nümunəsidir. Qeyd etməliyik ki, TANAP ümumi investisiya dəyəri 40 mld. ABŞ dolları məbləğində qiymətləndirilən, uzunluğu 3.500 km-dən artıq olan Cənub Qaz Dəhlizi layihəsinin əsas komponentlərindən biridir [9]. İki qardaş ölkənin enerji təhlükəsizliyi, Türk Dövlətləri və İslam həmrəyliyi çərçivəsində münasibətləri, iqtisadi-ticari, hərbi-müdafiə və digər sahələrdə əlaqələri günbəgün inkişaf edir. Bütün istiqamətlərdə daha sıx əməkdaşlığın yaranmasında Prezident İlham Əliyevin praqmatik, milli və müasir tələblərə cavab verən siyasəti həlledici rol oynamışdır.

Çin istiqamətində reallaşdırılan siyasət də son dərəcə səmərəli olub. Prezident İlham Əliyevin Çin Xalq Respublikasına etdiyi uğurlu səfərlər nəticəsində ölkəmiz “Bir kəmə, bir yol” layihəsinin əsas iştirakçılarından birinə çevrilib. Artıq bu layihə çərçivəsində yükdaşımalara başlanılıb. İndi Çindən yüklənən qatar Azərbaycandan keçməklə Avropaya çatdırılır. Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolu xəttinin istifadəyə verilməsi ilə bu proses daha da sürətləndirilmişdir.

Yuxarıda vurğulanan məqamların fonunda Prezident İlham Əliyevin regional siyasəti son dərəcə maraqlı və perspektivli olduğundan Azərbaycan artıq Cənubi Qafqaz regionunun lider ölkəsi kimi qəbul edilmişdir. Bu prosesdə dövlət başçısı İlham Əliyevin təklif etdiyi yeni əməkdaşlıq formatları çox ciddi rol oynayıb. Onların sırasında ekspertlər ilk növbədə ikitərəfli və üçtərəfli əməkdaşlıq formatlarını vurğulayırlar.

Xüsusilə üçtərəfli əməkdaşlıq formatı özünün yüksək səmərəliliyini nümayiş etdirir. Bu çərçivədə Rusiya – Azərbaycan – İran üçtərəfli əməkdaşlığını göstərə bilərik. Eyni məntiqlə Türkiyə – Azərbaycan – Gürcüstan və Türkiyə – Azərbaycan – Rusiya üçtərəfli əməkdaşlıq formatının uğurundan danışmaq mümkündür. Bütün bunlar Azərbaycan Prezidentinin xarici siyasət kursunu böyük uğurla apardığı qənaətinə gəlməyə əsas verir. Bunun real nəticələrindən biri də Azərbaycanın Cənubi Qafqaz subregionunda geosiyasi mərkəz rolunu oynamasıdır. Bu, dövlət başçısının əldə etdiyi mühüm geosiyasi nailiyyətlərdən biridir. Çünki regionun geosiyasi mərkəzi olmaq qlobal geosiyasətdə də diqqətçəkən yer tutmaq deməkdir.

Beş Xəzəryanı ölkənin 2018-ci ilin 12 avqust tarixində Qazaxıstanın Aktau şəhərində Xəzəryanı dövlətlər arasında hüquqi əhəmiyyəti, o cümlədən özünün ciddi geosiyasi, mədəni, ekoloji, iqtisadi və kommunikativ nəticələri olan Konvensiyanın imzalanmasında və bu razılığın uzun illərin gərgin

müzakirələrindən sonra Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsində Azərbaycan rəhbərliyi çox fəal rol oynayıb. Ölkə başçısı həmişə ədalətli, reallığa dayanan və beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olan mövqeyi ilə bir çox təhlükəli münaqişələrin qarşısını alıb, diplomatik fəallıq və siyasi iradə nümayiş etdirərək ziddiyyətlərin aradan qaldırılmasına əhəmiyyətli töhfələr verib [10].

Bununla Azərbaycan dünya səviyyəsində fikirləri nəzərə alınan dövlətə çevrilib və bu uğuru Prezident İlham Əliyevin gərgin işinin birbaşa nəticəsi kimi qiymətləndirmək gərəkdir.

Son illərdə Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi həyatında baş verən dəyişikliklər milli təhlükəsizliyin və ərazi bütövlüyünün təmin olunmasının, Silahlı Qüvvələrdəki quruculuq məsələlərinin, o cümlədən zabit kadrları hazırlığının təşkilinin ön plana çıxmasına şərait yaratmışdır. Bununla əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin Silahlı Qüvvələr üçün peşəkar zabit kadrları hazırlanması və dövlətin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi işindəki rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Prezidenti İlham Əliyevin göstərişlərinə əsasən, milli zabit kadrlarının keyfiyyətli hazırlığı barədə yeni tədbirlər görülmüşdür. Bu da Silahlı Qüvvələrin ordu və birləşmələrinin sürətlə təşkilinə imkan vermişdir. Dövlət başçısı Azərbaycan Ordusunun qarşısında əsas tapşırıqlar qoyaraq qeyd etmişdir: *“Azərbaycan işğalla heç vaxt barışmayacaq. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etməlidir və bərpa edəcək. Bunun üçün güclü ordu yaratmalı idik. Bu gün tam əminliklə deyə bilərəm ki, buna nail ola bilmişik. Bu gün Azərbaycan Ordusu dünyanın güclü orduları sırasındadır. Ordu quruculuğu və onun yüksək peşəkarlığa malik, mənəvi və fiziki cəhətdən sağlam, xalqını sevən zabit kadrlarının hazırlığı əsas vəzifəmizdir...”* [11].

Ordumuzun təminatında yerli istehsalın genişləndirilməsi üçün Prezident İlham Əliyevin 16 dekabr 2005-ci il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin yaradılması mühüm əhəmiyyətli məsələ oldu. Ölkənin müdafiə qüdrətinin artırılması məqsədilə nazirlikdə yeni növ müdafiə təyinatlı məmulatların yaradılması və istehsalı istiqamətində intensiv işlər aparılaraq müsbət nəticələr əldə edilmişdir.

2023-cü il sentyabrın 7-də “Azərsilah” Müdafiə Sənayesi Holdingi Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 27 sentyabr tarixli 462 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Sənayesi Nazirliyi haqqında Əsasnamədə dəyişiklik edilməsi barədə” Fərmanı məhz ölkənin müdafiə sənayesinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasına və ordunun hərbi-texniki təchizatının daxili istehsal hesabına təmin edilməsinə, Azərbaycanın regionda silah istehsal edən əsas sənaye mərkəzlərindən birinə çevrilməsinə, habelə bu sahədə fəaliyyət göstərən dövlət müəssisələrinin qabaqcıl korporativ idarəetmə təcrübəsi tətbiq edilməklə rəqabətədavamlılığının, maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətində dayanıqlılığın artırılmasına, gəlir və xərclərə nəzarətin daha da gücləndirilməsinə, vahid prinsiplər əsasında idarə olunmasına xidmət edir. Bu gün Azərbaycan Respublikası Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin müəssisələrində 1.200 adda hərbi təyinatlı məhsul istehsal edilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin dəfələrlə vurğuladığı kimi, ordu quruculuğu bizim üçün ən başlıca və prioritet məsələdir. Silahlı Qüvvələrdə aparılan islahatlar dövlət başçısının birbaşa rəhbərliyi və tapşırığına əsasən davam etdirilir. Sabitlik, dinamik iqtisadi inkişafı yanaşı, güclü ordu quruculuğu müasir Azərbaycanı xarakterizə edən əsas amillərdən biridir. Son illər dövlətin iqtisadi qüdrətinin artması sosial məsələlərin həllinə və milli ordunun möhkəmlənməsinə geniş imkan yaradıb. Dövlət büdcəsindən hərbi sahəyə ayrılan xərclərin dəfələrlə artırılması ordunun bütün istiqamətlər üzrə potensialının yüksək səviyyəyə çatdırılmasına yol açıb. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şəxsi qayğısı nəticəsində hərbi qulluqçuların sosial müdafiəsi gücləndirilmiş və onların hərbi işə maraqları artmışdır. Buna bariz nümunə olaraq, Müdafiə Nazirliyinin hərbi qulluqçuları üçün yaşayış binalarının tikilməsini, onların yeni mənzillərlə təmin olunması, həmçinin hərbi qulluqçuların maddi təminatının artırılmasını göstərmək olar [11].

Digər tərəfdən, Azərbaycanda hərbi-sənaye potensialının gücləndirilməsi ilə bağlı görülən işlər orduda aparılan geniş quruculuq işlərinin nəticəsidir [12]. 2016-cı il Aprel döyüşləri zamanı Azərbaycan əsgəri uğurlu əks-hücum əməliyyatı keçirərək işğal altında olan Ağdərə, Füzuli və Cəbrayıl rayonlarında

iki min hektar ərazini düşməndən azad etmiş, işğal altında qalan torpaqlara nəzarət etmək imkanını artırmışdır. 2018-ci il may ayında Əlahiddə Ümumqoşun Ordusu tərəfindən aparılmış uğurlu əməliyyatla Naxçıvanın 1990-cı illərin əvvəllərində ermənilər tərəfindən zəbt edilmiş 11 min hektar torpağı azad edildi, digər bir uğurlu əməliyyatla Şərur rayonunun Günnüt kəndi və kənd ətrafındakı Xunut (2.065 m), Qızılqaya (1.683 m) və Mehridağ (1869 m) yüksəklikləri geri alındı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi: *“Bu əməliyyatlar bir daha onu göstərdi ki, Azərbaycan Ordusu güclü ordudur”* [11].

2020-ci ilin 12 – 15 iyul tarixlərində Ermənistan – Azərbaycan dövlət sərhədinin Tovuz rayonu istiqamətində baş vermiş toqquşmalar və qanlı döyüşlər Azərbaycan dövlətinin, ordusunun gücünü, xalqla iqtidar arasındakı birliyi bir daha göstərdi. Bu əməliyyat bizim növbəti şanlı qələbəmiz oldu. 2020-ci il iyulun 15-də İlham Əliyevin sədrliyi ilə keçirilən Nazirlər Kabinetinin iclasında möhtərəm Prezident qeyd etmişdir: *“Bu günlər ərzində düşməne növbəti dəfə sarsıdıcı zərbələr endirildi. Bizdə olan məlumata görə, onlarla erməni hərbi məhv edildi, onların sərhədboyu yerləşən dayaq məntəqələrinin böyük hissəsi darmadağın edildi. O cümlədən onların bəhanə kimi gətirdiyi məlum postun da bütün infrastrukturunu darmadağın edildi, bu post artıq mövcud deyil. Düşmənin texnikası, silah-sursat anbarları, dayaq məntəqələri, avtomaşınlar, sisternlər, canlı qüvvənin yerləşdiyi yerlər Azərbaycan Ordusu tərəfindən dəqiq və sərrast atəşlə məhv edilmişdir. ...Azərbaycan Ordusu bir daha öz üstünlüyünü göstərdi. Mən hesab edirəm ki, bu əməliyyatın Azərbaycan Ordusunun şanlı tarixində öz yeri olacaqdır”*.

Həmin ilin avqust ayında Azərbaycana göndərilən diversiya qrupu da zərərsizləşdirildi [13, s.67-69].

Beləliklə, ordu quruculuğu və onun reallaşdırılması Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. II Qarabağ müharibəsi ərəfəsində keçirilən əməliyyatlar da ordumuzun gücünü və nəyə qadir olduğunu əyani şəkildə göstərdi, işğal olunmuş əraziləri qaytarmaq əzmini dünyaya nümayiş etdirdi.

II. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam bərpa olunmasında Prezident İlham Əliyevin əvəzsiz xidməti

Vətən müharibəsində “Dəmir yumruq” əməliyyatında ordumuzun qazandığı şanlı qələbə dünya hərbi tarixinə qızıl hərflərlə düşdü. Belə ki, sentyabrın 27-də Ermənistanın ölkəmizə qarşı törətdiyi hərbi təcavüzə cavab olaraq Azərbaycan xalqı Vətən müharibəsinə qalxdı [14]. Azərbaycan Ordusu hər anı qəhrəmanlıqlarla dolu 44 gün ərzində düşməni ağır məğlubiyyətə uğradaraq ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etdi. Vətən müharibəsi Azərbaycanın hərbi və siyasi Qələbəsi ilə başa çatdı [13, s.739-741].

2020-ci il sentyabrın 27-də başlanan və noyabrın 10-da qələbə ilə başa çatan Vətən müharibəsində Qarabağın əksər bölgələri: Cəbrayıl, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı, Şuşa, Kəlbəcər, Ağdam, Laçın rayonları, Xocavəndin böyük hissəsi, Xocalının bir neçə kəndi, Tərtərin Talış və Suqovuşan yaşayış məntəqələri, bir sıra strateji yüksəkliklər düşməndən təmizləndi, Azərbaycan Ordusu öz vəzifələrini tarixi qələbənin qazanılması ilə yerinə yetirdi [13, s.948-949].

İkinci Qarabağ müharibəsində möhtəşəm Qələbə xalqın 30 illik torpaq həsrətinə son qoymaqla yanaşı, Azərbaycanda illərdir güclü dövlət quruculuğu istiqamətində həyata keçirilən strategiyanın və müəyyən hədəflərə hesablanmış siyasətin məntiqi nəticəsi oldu. Azərbaycan gücləndi, qüdrətləndi, hərbi potensialını daha da artırdı, münaqişənin həlli üçün möhkəm hüquqi baza formalaşdırdı, Ermənistanın və ona havadarlıq edən dövlətlərin 30 ilə yaxın imitasiya naminə apardıqları danışıqların əsl mahiyyətini açıqlayaraq bir daha belə bir reallığı da ortaya qoydu ki, düşmən heç vaxt Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarını öz xoşu ilə geri qaytarmaq istəyində olmayıb. Ermənilərin işğal edilmiş torpaqlarda qurduqları istehkamlar da bunu təsdiqləyirdi. Lakin Azərbaycan Ordusu öz gücü, qüdrəti sayəsində bu istehkamları, düşmənin hərbi texnikasını məhv etdi, hər günü tarixə qələbə səhifəsi kimi yazdı. Döyüş meydanında Azərbaycanın qələbəsi 10 noyabr üçtərəfli Bəyanatının imzalanmasını şərtləndirdi.

Azərbaycan 30 ildən artıq gözlədiyi ədaləti, beynəlxalq hüququ bərpa etdi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrini icra etdi, münaqişənin həlli prosesini uzatmaq üçün illərdir beynəlxalq ictimaiyyəti aldadan Ermənistanla və ona bu istəyini yerinə yetirməkdə dəstək göstərən havadarlarına 44 gündə həyata keçirdiyi “Dəmir yumruq” əməliyyatı ilə göstərdi ki, özü bir güc sahibidir, yeni reallıqlar yaradıb, hər kəs bunlarla barışmalıdır.

Azərbaycanın beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun ədalətli mübarizəsi, Ali Baş Komandanın qətiyyətli mövqeyi, Azərbaycan Ordusunun gücü və qüdrəti sayəsində nəinki regionu, bütövlükdə dünyanı erməni terrorizmi və faşizmi təhlükəsindən xilas etdi, həmçinin dünya üzrə müəyyən olmuş xarici siyasət kursunu dəyişdi, hərbi tarixinə yeni səhifə yazdı.

44 günlük Vətən müharibəsində baş verən hadisələrin təhlili göstərdi ki, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın əldə etdiyi nailiyyətlər və onun beynəlxalq arenadakı böyük nüfuzu, xalq-iqtidar birliyi Şanlı Qələbəni şərtləndirən vacib amillərdir. Onun ordu quruculuğu sahəsində apardığı siyasət nəticəsində müasir tələblərə tam cavab verən, yüksək mənəvi-psixoloji hazırlıqlı, istənilən döyüş tapşırığını ən yüksək səviyyədə yerinə yetirməyə qadir olan Azərbaycan Silahlı Qüvvələri formalaşmışdır ki, bu da özünü erməni faşizmi üzərində qazanılmış şanlı qələbə ilə sübut etdi. Ermənistan hərbi birləşmələrinin cəmi 44 gün ərzində məğlub edilməsi Azərbaycan xalqının milli qürur hissini və ləyaqətini özünə qaytardı. Dünya birliyi Vətən müharibəsində Azərbaycanın öz suverenliyini qorumağa qadir qüdrətli dövlət olduğunu və onun ordusunun gücünü gördü.

Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, ordumuzun ərazi-relyef baxımından son dərəcə mürəkkəb şəraitdə və qısa müddətdə həyata keçirdiyi “Dəmir yumruq” əməliyyatı dünya hərbi tarixinə düşərək aparıcı hərbi mərkəzlər və mütəxəssislər tərəfindən öyrənilir. Hazırda Azərbaycanın İkinci Qarabağ müharibəsində istifadə etdiyi taktiki üsullar dünya hərbi elmi üçün yenilik kimi qəbul edilərək beynəlxalq ekspertlər tərəfindən təhlil edilir. Dövlət başçısının qətiyyəti, uğurlu siyasi-diplomatik fəaliyyəti, Azərbaycan xalqının iradəsi, dəmir yumruq kimi birliyi, həmrəyliyi, onun ordusunun məğrur, yenilməz gücü sayəsində Azərbaycanın qazandığı hərbi və siyasi qələbə ilə “Dağlıq Qarabağ münaqişəsi” ifadəsi artıq tarixə qovuşdu.

Qeyd edilməlidir ki, Vətən müharibəsi zamanı qələbənin qazanılmasında xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin böyük rolu olmuşdur. Müharibənin birinci günlərindən Milli Müdafiə Universitetinin tərkibinə daxil olan Hərbi İdarəetmə İnstitutunun, Azərbaycan Ordusunun Təlim və Tədris Mərkəzinin, Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitutun rəhbər heyətinin, zabit və yuxarı sinif kursantlarının bir qismi, Hərbi tibb fakültəsi rezidentləri cəbhə bölgələrində döyüşlərdə iştirak edərək şücaət və qəhrəmanlıq göstərmişdirlər [13, s.975-992]. Azərbaycan Respublikası ərazilərinin işğaldan azad olunması zamanı hərbi əməliyyatlarda iştirak edərək döyüş tapşırıqlarını uğurla yerinə yetirən Silahlı Qüvvələrin xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin hərbi qulluqçuları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamları ilə “Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı” adı, müxtəlif orden və medallarla təltif olunmuşlar. Bu təltiflər Vətən müharibəsində iştirak edən xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələri qulluqçularının döyüş və xidmətinin Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən yüksək qiymətləndirilməsinin bariz nümunəsi olmaqla yanaşı, həm də xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin milli zabit kadrlarının hazırlığı prosesinə verilən dəyər idi.

44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın Qələbəsindən sonra Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva 1 sayılı Klinik Tibbi Mərkəzdə müalicə olunan hərbiçilərlə görüşündə dövlət başçısı bu fikri xüsusi qeyd etmişdir: *“Bu tarixi Zəfər münasibətilə şəxsən sizi təbrik etməyə, təşəkkürümü bildirməyə gəlmişəm. Biz bu müharibəni şəhidlərimizin canı-qanı bahasına, hərbiçilərimizin rəşadəti, dövlətimizin siyasəti hesabına qazanmışıq. Mənim birinci təbrik etdiyim insanlar sizsiniz və sizin simanızda bizim bütün qəhrəman döyüşçülərimizdir. Gəlmişəm deyim ki, mən hər zaman sizinlə bir yerdə olacağam”* [13, s.918].

2020-ci il dekabrın 10-u Azərbaycanın tarixinə daha bir əlamətdar, qürurverici səhifə kimi yazıldı. Son 200 illik tariximizin ilk Zəfər Paradı keçirildi. Azərbaycan bir daha dünyaya qətiyyətini, malik olduğu imkanları və hərbi qüdrətini nümayiş etdirdi.

Bakının Azadlıq meydanında keçirilmiş möhtəşəm Zəfər paradı Azərbaycan dövlətinin siyasi, iqtisadi və hərbi qüdrətini, xalqımızın iradəsini, Azərbaycan Ordusunun qələbə əzmini, əsgər və zabitlərimizin sarsılmaz döyüş ruhunu nümayiş etdirmişdir [13, s.946].

Ərazilərimizin işğaldan azad olunması zamanı Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi əməliyyatlarda iştirak edərək igidlik və şücaət nümayiş etdirmiş, vəzifə borcunu ləyaqətlə və vicdanla yerinə yetirmiş 82.670 nəfər hərbi qulluqçusu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin sərəncamları ilə müxtəlif ad, orden və medallarla təltif olunmuşdurlar. Təltif olunanların böyük əksəriyyəti sırayı əsgərlər, müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçuları, gizir və kiçik zabit heyətindəndir.

Postmünaqişə dövrünün reallıqlarından və hədəflərindən bəhs edərək qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev müdafiə gücümüzün daha da artırılmasına böyük önəm verir və bu istiqamətdə konkret addımlar atır. Yeni hərbi birləşmələrin, ilk növbədə Komando Qüvvələrinin yaradılması, onların hərbi-texniki təchizatının yüksək səviyyədə olması bilavasitə döyüş qabiliyyətinin artırılması üçün önəmli amillərdir.

Vətən müharibəsindən sonra Silahlı Qüvvələrimizdə aparılan struktur islahatları çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin göstərişi ilə qarşıya qoyulan və həyata keçirilən məqsəd və vəzifələr hərbi təhsil sahəsində, o cümlədən hərbi elmin və təhsilin inkişafı, qoşunların hazırlanmasında elmi yanaşmanın rolunun artırılması və onların döyüş hazırlığının gücləndirilməsi istiqamətində aparılan işlər uğurla davam etdirilir [15]. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin yeni təşkilati strukturu təsdiq edilmiş, o cümlədən xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 mart 2022-ci il tarixli 1626 nömrəli Fərmanı ilə Milli Müdafiə Universiteti yaradılmışdır [16]. Qəbul edilmiş sənədə əsasən, universitetin tərkibində Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutu, Hərbi İdarəetmə İnstitutu və Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut, Azərbaycan Tibb Universitetinin Hərbi tibb fakültəsi, o cümlədən Azərbaycan Ordusunun Təlim-Tədris Mərkəzi, 3 xüsusi təyinatlı hərbi kollec (Bakı, Gəncə və Naxçıvan), C.Naxçıvanski adına və Heydər Əliyev adına hərbi liseylər daxil edilmişdir [17].

Həmçinin 2024-cü ildən etibarən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin tapşırığı ilə ordu quruculuğu sahəsində aparılan islahatlar çərçivəsində Azərbaycan Ordusunda İntellektual qabiliyyətli bölmələr yaradılmış və təhsildə fərqlənən istedadlı gənclərin bilik və bacarıqlarından daha səmərəli faydalanmaq, eyni zamanda onların karyera inkişafına töhfə vermək məqsədilə Müdafiə Nazirliyində hərbi xidmətkeçmə ilə bağlı yeni konsepsiya tətbiq edilməkdədir. Yeni təlim-təcrübə konsepsiyasına əsasən, hərbi xidmətdə olan yüksək intellektə malik istedadlı çağırışçılar gənc əsgərlərin hazırlığı proqramını başa çatdırdıqdan sonra öz ixtisaslarına uyğun müxtəlif layihələrə və fəaliyyətlərə cəlb olunmaları məqsədilə hərbi xidmətlərini Milli Müdafiə Universitetinin tərkibində yaradılmış bölmələrdə xüsusi şəraitdə davam etdirməsi nəzərdə tutulmuşdur [18].

Bütövlükdə, qəbul edilən qərarlarda müharibədən sonrakı dövrdə dövlətin hərbi potensialının gücləndirilməsinin yeni reallıqları, ordunun inkişafı üçün zəruri şərt kimi hərbi elm və təhsilin əhəmiyyəti öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda ölkənin bütün hərbi təhsil sisteminin və yeni yaradılan xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrində idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm addımların atılması, hərbi mütəxəssislərin hazırlanması proqramlarının Türkiyə Respublikasının Milli Müdafiə Universitetində tətbiq edilən proqramlara uyğunlaşdırılması Azərbaycan Ordusunda peşəkar zabitlərin hazırlanmasını beynəlxalq standartlar səviyyəsinə yüksəltməyə imkan yaratmış və öz bəhrəsini vermişdir. Belə ki, Azərbaycanın Qarabağ iqtisadi rayonunda erməni separatizminin və terrorizminin sığındığı “boz zona”nın birdəfəlik ləğv edilməsinin vacib olduğunu nəzərə alaraq 2023-cü ilin 19-20 sentyabr tarixlərində Azərbaycan Ordusunun həyata keçirdiyi 23 saatlıq lokal antiterror tədbirləri nəticəsində bu problem də həll olundu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

tarixi şəhərimiz olan Xankəndidə dövlət bayrağımızı ucaltdı. Və bununla da rəsmi Bakının bütün ölkə ərazisində Azərbaycanın suveren hüquqlarının bərpa olunması ilə bağlı başladığı tarixi hərbi-siyasi prosesdə ikinci mərhələ də yekunlaşmış oldu [19].

Nəticə

Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin uğurlu müdafiə siyasəti ordu quruculuğuna, yeni silahların, texnikaların alınmasına, döyüş birləşmələrinin yaradılmasına lazımi dərəcədə dövlət vəsaiti ayrılmasına geniş imkanlar yaradır. Bu da Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və öz suveren hüquqlarının qorunması, qarşıda duran strateji hədəflərə doğru inamla irəliləməsi, həmçinin yeni dünya nizamında Azərbaycanın regional güc və birləşdirici amil kimi çıxış etməsinə şərait yaradır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 19 sentyabr tarixli 294 nömrəli Sərəncamına əsasən, 20 sentyabrın Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü elan edilməsi xalqımızın milli maraqlarını və yeni reallıqlar şəraitində müstəqil siyasətini daha cəsarətlə, prinsipiallıqla davam etdirilməsi kimi qiymətləndirilməlidir. Hazırda öz xalqının dəstəyinə arxalanan Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev tarixi şəxsiyyət və sərkərdə kimi yalnız Qafqaz miqyasında deyil, ümumiyyətlə, unikal fenomen liderdir, o, Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarının və suverenliyinin keşiyində layiqincə dayanmışdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının Milli İnkişaf və Təhlükəsizlik siyasətinin əsasları. – Bakı: “Zərdabi LTD” MMC, – 2016. – 700 s.
2. Mehdiyev, R. Yeni siyasət: inkişafa doğru: [2 cilddə] / R.Mehdiyev. – Bakı: “Oskar” NPM, – c. 1. – 2008. – 343 s.
3. “Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 29 dekabr tarixli 955-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı: [Elektron resurs] / – 19 yanvar, 2018.
URL:https://azertag.az/xeber/Azərbaycan_Respublikasının_Silahlı_Quvveleri_haqqında_Azərbaycan_Respublikasının_2017_cı_il_29_dekabr_tarixli_955_VQ_nomreli_Qanununun_tetbiqi_barede_Azərbaycan_Respublikası_Prezidentinin_Fermani-1129850
4. Prezident İlham Əliyev: “Azerspace 2” peykinin orbitə çıxarılması dövlətimizin növbəti uğurudur. / – 26 sentyabr, 2018.
URL:https://azertag.az/xeber/Prezident_Ilham_Aliyev_Azerspace_2_peykinin_orbite_chixarilmasi_dovletimizin_novbeti_ugurudur-1198278
5. Həsənov, Ə.M. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti / Ə.M.Həsənov. – Bakı: “Azərbaycan”, – 2005. – 752 s.
6. Ниязов, Н.С. Основные векторы политики военной безопасности Азербайджанской Республики в 1994-2010 годы / Н.С.Ниязов. – Санкт-Петербург: – 2010. – 208 с.
7. Modernləşən Azərbaycan: yeni yüksəliş mərhələsinin memarı – İlham Əliyev kimi liderə bəxş: [Elektron resurs] / – 24 dekabr, 2015-ci il. URL: <http://newtimes.az/az/relations/4072/>
8. В Актау состоялся V Саммит глав государств прикаспийских стран: [Электронный ресурс] / – 12 августа, 2018.
URL:https://azertag.az/ru/xeber/V_Aktau_sostoyalsya_V_Sammit_glav_gosudarstv_prikaspiiskih_stran_OBNOVLENO-1186331
9. Prezidentlər Türkiyədə Azərbaycan borusunun açılış mərasimində: [Elektron resurs] / – 12 iyun, 2018. URL: <http://virtualaz.org/aktual/120169>
10. Xəzərin hüquqi statusu: Aktau sammitinin tarixi və geosiyasi özəllikləri: [Elektron resurs] / – 17 avqust, 2018. URL: <http://newtimes.az/az/relations/5728/>

11. Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin 100 illiyi münasibətilə Bakıda təntənəli hərbi parad keçirilib: [Elektron resurs] / – 26 iyun, 2018.
URL: https://azertag.az/xeber/Azərbaycan_Silahli_Quvvələrinin_100_illiyi_munasibətillə_Bakıda_təntənəli_hərbi_parad_keçirilib_Azərbaycan_Prezidenti_Ali_Bas_Komandan_Ilham_Aliyev_hərbi_parad_da_olub_YENILANIB_2_VIDEO-1174822
12. Aprel döyüşlərindən sonra ordu sıralarına qəbul olmaq istəyənlərin sayı çoxalıb: [Elektron resurs] / – 15 dekabr, 2017. URL: <http://az.azeridefence.com/general-kerim-veliyev-aprel-doyuslerinden-sonra-ordu-siralarina-qebul-olmaq-isteyenlerin-sayi-coxalib/>
13. Алиев, Н.А. Победа Азербайджана в Отечественной войне (информационно-аналитический материал) / Н.А. Алиев. – Баку: “АФПолигрАФ”, – 2021. – 1141 с.
14. Обращение Ильхама Алиева к Азербайджанскому народу от 27-го сентября 2020-го года: [Электронный ресурс] / URL: <https://ru.president.az/articles/40968>
15. Azərbaycanın müdafiə naziri xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrində olub: [Elektron resurs] / – 19 mart, 2022-ci il. URL: <https://1news.az/news/20220319060218952-Nazir-oborony-Azərbaycan-Posetil-uchebnye-zavedeniya-spetsnaznacheniya-VIDEO> (rus dilində).
16. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri Hərbi Akademiyasının arxivi, iş, № 700, vərəq – 72.
17. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 mart 2022-ci il tarixli 1626 nömrəli Fərman: [Elektron resurs] /
URL: <https://aztv.az/az/news/19608/azerbaycanda-milli-mudafie-universiteti-yaradilib>
18. Azərbaycan Ordusunda İntellektual qabiliyyətli bölmələr yaradılıb: [Elektron resurs] / – 15 oktyabr, 2024. URL: <https://mod.gov.az/az/news/azerbaycan-ordusunda-intellektual-qabiliyyetli-bolmeler-yaradilib-53129.html>
19. Sahibə, Qafarova: “Konstitusiya və Suverenlik İli” milli dövlətçilik şüurunun daha da möhkəmlənməsinə töhfə verəcək: [Elektron resurs] / – 29 dekabr, 2024.
URL: https://azertag.az/xeber/sahibe_qafarova_konstitusiya_ve_suverenlik_ili_milli_dovletchilik_suurunun_daha_da_mohkemlenmesine_tohfe_verecek-3355483

Аннотация

Роль Президента Ильхам Алиева в обеспечении Национальной безопасности и суверенитета Азербайджана Нурулла Алиев

В представленной статье рассмотрены вопросы деятельности Ильхама Алиева на посту Президента, проанализирована деятельность как главы государства по совершенствованию всех сфер государственного строительства и создания его правовой базы. В статье исследованы обязанности, исходящий из концепции национальной безопасности, а также происходящие серьезные изменения в деле защиты и сохранения независимости государства. Также проведен анализ заложенных Ильхамом Алиевым основных принципов внешней политики Азербайджана, показано значение широкого и практического использования их в регионе. В работе освещены вопросы обеспечения национальной безопасности и строительства Вооружённых Сил Азербайджанской Республики, в первую очередь изложены новые требования в сфере организации и подготовки офицерских кадров.

В статье рассматривается деятельность Ильхама Алиева на посту Президента, направленная на ускоренное развитие независимого государственного строительства во всех сферах, успешную внешнюю политику, создание новых форматов сотрудничества, активное участие в глобальных проектах, обеспечение национальной безопасности и проведение значительных реформ в области строительства армии в поствоенный период.

Для освещения данной проблемы использованы историко-хронологический и сравнительный методы анализа.

Ключевые слова: национальные интересы, государственное строительство, внешняя политика, международные правовые принципы, система безопасности

Abstract

**Ilham Aliyev stage in defencing of national security of the
Republic of Azerbaijan and its sovereignty
Nurulla Aliiev**

The main purpose of the article is to take a look on Ilham Aliyev's action during his presidency, reforms and measures that had been taken with his initiative in order to strengthen the social protection of population, the rapid development in all fields, including sports, education, tourism, agriculture and reforms to establish legal basis of the country. Tasks derived from the national security conception of the country, the principals of maintaining the independence of the Azerbaijan Republic is analyzed in the article. At the same time Mr. Ilham Aliyev's foreign policy principals and its reflections in the region, his special attention on formation and strengthening of the Armed Forces is analyzed.

The article provides an overview of Ilham Aliyev's activities as President, focusing on his efforts in accelerating the development of an independent state-building process across all sectors. It explores his successful foreign policy, the establishment of new cooperation formats, active participation in global projects, ensuring national security, and implementing significant reforms in military development.

To analyze the issue, historical-chronological and comparative research methods have been used.

The President Ilham Aliyev who gains people's confidence have contributed courageously and with adherence to principal to ensuring the security of the Republic of Azerbaijan, protecting its sovereign rights.

Keywords: national interest, state development, foreign policy, international legal principals, security system

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 17.02.2025

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 03.03.2025

Çapa qəbul edilmişdir: 23.03.2025